

חילול השם וקידוש השם

רב דניאל שטיין

א. רש"י (ויקרא כב, לב) - "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם" - ממשמע שנאמר ולא תחללו, מה תלמוד לומר ונקדשתי, מסור עצמך וקדש שמי. יכול ביחיד תלמוד לומר בתוך בני ישראל.

ב. רמ"א (סימן א סעיף א) - ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת.

ג. ספר פחד יצחק (אגרות וכתבים, איגרא קיב) - והלא הסימן המובהק של עקבתא דמשיחא הוא החוצפה הצועדת בראש. בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי. ועל כן דברי הרמ"א בסעיפו הראשון מתאימים הם דוקא לאותו הנסיון האופייני לתקופת עקבתא דמשיחא, והנסיון האופייני ביותר לעקבתא דמשיחא הוא נסיון המלעיגים, הכלי זיין המובהק של החוצפה הוא הלעג.

ד. גמרא יומא (פו, א) - אבל מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותן. [פרש"י ד"ה חילול השם - חוטא ומחטיא אחרים]. היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר, אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה וכו', רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. [פרש"י ד"ה ולא יהיבנא דמי לאלתר - וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן, ולמד ממני להיות מזלזל בגזל וכו'. כגון אנא דמסגינא - ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי, ולמדני הימני להבטל מתלמוד תורה].

ה. גמרא סנהדרין (פב, א) - כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. [פרש"י ד"ה שמואל - לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו, ולא המתין ליטול רשות ממשה, שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את הנכרית].

ו. רש"י עבודה זרה (כו, ב) ד"ה בפרהסיא - יש חילול ה' שיוצא לחוץ ולמדני ממנו לחלל בקדושת השם.

ז. גמרא סנהדרין (עד, א - עד, ב) - כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו', כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת השמד אבל בשעת השמד אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור, כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת השמד לא אמרו אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור, מאי מצוה קלה אמר רבא בר יצחק אמר רב אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא, וכמה פרהסיא אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם פשיטא ישראלים בעינן דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל. [רש"י ד"ה לא תחללו - בפרהסיא איכא חילול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו וכו'. ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור - שלא ירגילו הגויים להמריך את הלבבות לכך].

ח. רש"י סנהדרין (נז, א) ד"ה ישראל בנכרי מותר - דלא תעשוק את רעך כתיב (ויקרא יט) ולא נכרי ומדרבנן איכא למאן דאסר משום חילול השם בהגזול בתרא (בבא קמא קיג, א).

ט. גמרא סנהדרין (כו, ב) - אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי בפרהסיא אבל בצינעא לא. [פרש"י ד"ה אוכלי דבר אחר - מקבלי צדקה מן הנכרים דהוי חילול השם מחמת ממון הוה ליה כרשע דחמס].

י. רמב"ם (יסודי התורה פרק ה הלכה א - ד) - [א] כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו. [ב] במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג, יהרג ואל יעבור. במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים מתכוין להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה, אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג, ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד. [ג] וכל הדברים האלו שלא בשעת הגזרה אבל בשעת הגזרה וכו' יהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצות בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין עובדי כוכבים. כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים וכו'. [ד] וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חילול השם.

יא. רמב"ם ספר המצוות (מצות עשה ט) - והמצוה התשיעית היא שצונו לקדש השם וכו', וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם ושלא נפחד בהיזק שום מזיק, ואע"פ שבא עלינו מכריה גובר יבקש ממנו לכפור בו יתעלה לא נשמע ממנו אבל נמסור עצמנו למיתה, ולא נתעהו לחשוב שכפרנו ואע"פ שלבנו מאמין בו יתעלה. וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני ישראל בכללם רוצה לומר מסירת נפשנו למות ביד האונס על אהבתו ית' ואמונת יחודו.

יב. ספר החינוך (מצוה רצו) - ולא יתן מקום אל המעביר לחשוב שהוא כפר בשם.

יג. משנה אבות (פרק ד משנה ד) - רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמים בستر נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם. [תוס' יו"ט (שם) - וא"ת והרי פירש הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא חלול השם הוא חוטא ומחטיא, וכתבתי שם דהיינו החוטא ואחרים למדין ממנו וכו' א"כ לא משכחת לה בستر, וי"ל כמ"ש בדרך חיים דהא דקאמר בستر לאו למימרא שהוא בستر רק שאין הרבה יודעים מזה וכו'. ובמדרש שמואל כתב בשם רבינו יונה שחלול שם שמים בستر הנזכר כאן הוא שעובד ע"ז שהוא חלול שאינו מודה באלהותו או נשבע לשקר שנאמר ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת וכו'].

יד. רמב"ם (שם הלכה יא) - ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חילול את השם כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן, או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהן, או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים האלו, הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין. וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

טו. רמב"ם (גזילה פרק יא הלכה ג) - אבידת הגוי מותרת שנ' אבידת אחיך, והמהזירה הרי זה עובר עבירה מפני שהוא מחזיק ידי רשעי עולם, ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובת, ובמקום שיש חלול השם אבידתו אסורה וחיוב להחזירה.

טז. דרש משה (פרשת תצוה) - "והיה המזבח קדש קדשים" (שמות כט, לז) - מה שמזבח הנחשת נקרא קדש קדשים בשתי מקומות, אף שהיה חוץ להיכל ומזבח הקטרת נקרא רק קדש אף שעמד בהיכל נגד הארון נראה בשני טעמים. א) דמי שמעשיו בביהמ"ד הם קדש צריך לראות שמעשיו חוץ לכותלי ביהמ"ד יהיו קדש קדשים משום ששם נפגש גם עם אנשים שהשפעתם לא כל כך טובה וכו'. ב) דמי שהוא קדש בבית המדרש בין תלמידי חכמים נחשב בעיני המון עם כקדש קדשים ולכן משגיחין עליו מאד ולומדין ממעשיו, ולכן בשביל זה צריך ליזהר מאד אף בכל דבר קטן שעושה.

יז. ספר אמת ליעקב (בראשית כז, מ) - מדקדוק לשון הרמב"ם אפשר להבחין שישנו חילוק יסודי בין מצוה זו לשאר מצוות התורה. א', ממה שכתב "כל בית ישראל" ולא כתב כדרכו בכל מקום שחייבין במצוה זו אנשים ונשים או שקטנים פטורים ממנה. ב', ממה שכתב "מצווין על קידוש השם", בלשון נפעל, ולא כתב "חייבין לקדש השם" בלשון ציווי כדרכו. גם מלשון הפסוק שהוא מביא "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ולא כתוב "וקדשתם את שמי וגו'", מוכח דשונה קידוש השם משאר המצוות, דבעוד שבשאר המצוות החיוב הוא על האדם לפעול והעיקר תלוי במעשה ופעולת המצוה, בקידוש השם העיקר הוא התכלית והנפעל, והיינו שיתקדש שמו יתברך בעולם, וכשם שאמרו חז"ל אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם, כמו כן, וכל שכן, בקידוש השם, ולכן אפילו אם אחד לא התכוון לעשות כלום, או אפילו אם התכוון לחלל את השם, אבל אם על ידו התגלגל קידוש השם, נחשב הוא כמקיים המצוה של "ונקדשתי" - דהא על כל פנים מחמתו נגרם שיתקדש שמו בעולם.

יח. רש"י ויקרא (יח, ה - ו) - "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'." איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה'" - וחי בהם לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת.

יט. גמרא יומא (פה, ב) - מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו' וחי בהם ולא שימות בהם.

כ. ספרא (אמור פרשה ח פרק ט אות ו) - המוציא אתכם מארץ מצרים, על תניי הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תניי שתמסרו עצמיכם לקדש את שמי להיות לכם לאלקים.

כא. מדרש תהלים (מזמור קיד) - הים ראה וינוס. מה ראה, וכו' ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקדוש ברוך הוא ינוס הים מפני הנס מן העבירה, שנאמר וינוס החוצה (בראשית לט יג), אף הים נס מפניו, שנאמר הים ראה וינוס.

כב. ספר יחידי סגולה (עמוד ריב) בשם הגר"מ זעמבא הי"ד - ולכן מכה תורת ישראל אני פוסק שאין כל תועלת וקידוש השם בזה שיהודי נהרג, קידוש השם של ימינו הוא רצונו של היהודי להחיות שאיפתו לחיים, מלחמה זו של שאיפה לחיים, מצוה היא בנקמה במסירות נפש בקדושת הדעת והרצון.

כג. שו"ת שם אריה (סימן יד) - הרי שנעשה לו נס שניצל מחרב המלכות וכו', ולכן לזכר הנס שניצל הרשב"י מחרב רעה ולא נהרג בידי אדם קבעו יום מיתתו ליום שמחה שמת מיתה בידי שמים ולא בידי אדם, ולכן בחרו ביום זה הוא יום המיתה שמת כדרך כל הארץ ולא נהרג בידי אדם ועשו יום זה ליום משתה ושמחה על הנס שנעשה לו שהצילו השי"ת מחרב המלכות, והאריך ימים ושנים אחר הגזירה עד שמת בידי שמים וכו' ובפרטות על מקום קבר אותו צדיק ששים ושמים כי הרוגי מלכות לא היו ניתנים לקבורה וכו' ולכן מי שזוכה להיות על קברו ביום זה בודאי ראוי לשמוח זכר לנס שנעשה לו וקברו מוכיח עליו שניצל מחרב המלכות.